Кошт паштовай перасылкі аплачана агулам.

Цана асобнага нумару 60.000 м. п.

ЗМАГАНЬНЕ

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6). Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень. Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 480000 м.п. Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі. Цана абвестак: перад тэкстам 75.000 мк., сярод тэксту 60.000 м. і на 4 стр. 50.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 18. Вільня, Пятніца, 14-га сьнежня 1923 г. Год I.

Ліцытаваньне.

Палітыка, якую ў адносінах да беларусаў вялі *ўсе* польскія ўрады і польскія партыі, у сувязі з фактам, што беларуская „меншасьць“ у Польшчы зьяўляецца на сваей тэрыторыі абсалютнай і бязумоўнай *большасьцяй*, — вось тыя асновы, на якіх беларусы ў польскім сойме пабудавалі ўсю сваю палітыку. Згодна з рэзалюцыяй зьезду прадстаўнікоў усіх беларускіх выбарных арганізацыяў, што адбыўся перад першым засяданьнем Сойму, наш пасольскі клюб павінен быў заняць становішча *безадказнае апазыцыі*, гэта значыць: займацца выключна абаронай правоў трохміліённага беларускага насяленьня Заходняе Беларусі і ні ў якім прыпадку ня прыймаць учасьця ў тварэньні ўлады, не бяручы на сябе, ведама, і адказнасьці за той ці другі ўрад.

Пры сучасным палажэньні прадстаўнікі народу, які мае зусім выразныя палітычныя ідэалы, іншага становішча й не маглі заняць. І калі яны двойчы зыйшлі з гэтага становішча (раз пры выбары прэзыдэнта Войцехоўскага, другі раз — пры выражэньні даверыя ўраду ген. Сікорскага), ускладаючы на польскую дэмакратыю нічым не абаснаваныя надзеі і спадзяваньні, — дык абодва разы яны аказаліся балюча пабітымі: ген. Сікорскі проста цынічна ашукаў іх і ня споўніў ніводнага з сваіх забавязаньняў, — а п. прэзыдэнт Войцековскі „забыў“ аб істнаваньні пад уладай Польшчы беларускага народу і ня ўспомніў аб ім нават тады, калі знаходзіўся на Беларускай зямлі — у Горадні, Вільні і другіх мястох Заходняе Беларусі...

Наскольки становішча, прынятае беларускім зьездам у Вільні год таму назад, зьяўляецца правільным, наскольки пазыцыя *адказнае апазыцыі* нават і з чыста тактычнага пагляду была-бы абмылковай, сьведчыць дужа цікавае выступленьне органу левых „людоўцаў“ (Домбскага) „Kurjer Lwowski“. У сувязі з перагаворамі, якія польская лявіца распачала нядаўна з „нацыянальнымі меншасьцямі“, газэта ў стацьці „Obywatelskie wychowanie mniejszości“ сьцьвярджае, што ня было такое польскае групы ці партыі, якая-бы паважна думала аб дапушчэньні „меншасьцяў“ да супрацоўніцтва з польскім народам на грунце дзяржаўнага будаўніцтва Польшчы. Выступленьне „Kur. Lwowsk.“ — гэткае характэрнае і — трэба адзначыць — гэткае шчырае, што міма яго нельга прайсьці моўчкі.

„Дагэтуль, — піша орган п. Домбскага, — мы грашылі поўнай нядбайнасьцяй адносна да грамадзян Польшчы не-палякоў. Бадай ў-ва ўсіх кругах нашае грамадзкасьці панаваў шкодны і годны кары забабон, што, хаця канстытуцыя дае ўсім аднолькавае права грамадзянства, аднак, палякі зьяўляюцца ў гаспадарстве прывілегіраваным элемэнтам, — калі не афіцыяльна, дык у сілу звычаю, — і адны толькі маюць права да гаспадараньня. Меншасьцям у найлепшым прыпадку пазваляецца падтрымліваць тую ці другую прапазыцыю, той ці другі кірунак, той ці другі ўрад. На практыцы гэта дало атручаныя плады. „Меншасьці“, ня бачучы ніякага зразуменьня ў адносінах да пэўных сваіх дамаганьняў, на пагляд, у-ва ўсей польскай апініі, — пераходзілі ў апазыцыю ўжо ня толькі адносна да дачэснага ўраду, але адносна да самае дзяржавы, і выяўлялі ўсё вастрэйшае, ўсё больш непрымірымае становішча. Выяўлялі тым больш рэзка, што з усіх бакоў іх завяралі, што ніколі ня будуць дапушчаны да дзяржаўнае працы“.

З гэтых слоў, у сувязі з агульным зьместам прыведзенай стацьці, трэба было-бы зрабіць вывад, што *цяпер* польская лявіца гатова нават і нас дапусьціць да супольнае з польскім народам дзяржаўна-творчае працы. У вустах польскіх палітычных дзеячоў і гэткая „ласка“: згода *выкарыстаць* творчыя сілы „нацыянальных меншасьцяў“ дзеля ўмацаваньня і разьвіцьця польскае дзяржаўнасьці — гэта ўжо нешта зусім новае, нябывалае.... Толькі-ж уражаньне ад гэтых слоў псуе адна думка: ці ня ёсьць гэта вынік дэклярацыі другога зьезду польскіх камуністаў, якія ў адносінах да беларусаў і украінцаў пайшлі так далёка, што прызналі права гэтых народаў на самавызначэньне хоць-бы ў пастаці аддзяленьня ад Польшчы і злучэньня з сваімі братнімі рэспублікамі на Усходзе?! Ці ня ёсьць гэта спроба *ліцытаваньня* беларускага і украінскага грамадзянства, якому робяцца гэткія пасулы, каб не зварачала вачэй на Усход?!

Гэткае сумляваньне мае пад сабой дужа паважную падставу: палітыку польскае лявіцы ў тыя мамэнты, калі ўлада ў дзяржаве была ў яе руках....

Міжнародная Сялянская Рада да зьезду „Wyzwolenja“ і „Jednośćj Ludowej“

Хьенская газэта „Rzeczpospolita“ ў ранічным выданьні 29 лістапада № 327, апублікавала адозву Міжнароднай Сялянскай Рады, якую мы разам з усімі ўвагамі „Rzeczypospolitej“ ніжэй друкуем:

Вось што піша „Rzeczpospolita“.

„Злучыўшыяся на зьезьдзе ў Варшаве 25 лістапада г. г. партыі „Wyzwolenie“ і „Jedność Ludowa“, пад кіраўніцтвам п. Тугута і п. Донбскага атрымалі прывітаньні і пажаданьні ня толькі ад P.P.S. у прамове п. Чапінскага ў панадворку Дому Прафэсыянальных саюзаў на Лешне!

Шмат больш урачыста і грунтоўна прывіталі гэты зьезд камуністы-бальшавікі з Масквы.

А іменна т. зв. Міжнародная Сялянская Рада, або бальшавіцкі аддзел рэвалюцыйнай працы сярод сялян у розных краёх, выдаў на зьезд асобную адозву на 4 старонках друку, галоўныя вынятк якой гэткія:

Międzynarodowa Rada Chłopska—
Международный Крестьянскій Совет.

Браты і Таварышы!

Вітаючы Ваш Зьезд, якому жадаем памыснага выніку абрадаў, і віншуючы як найэнэргічней усіх сялянскіх дэлегатаў-учасьнікаў Зьезду, дзелімся з Вамі радаснаю навіною. У пачатку кастрычніка г. г. у Маскве адбыліся нарады першай у гісторыі Міжнароднай сялянскай канфэрэнцыі пры учасьці сялянскіх дэлегатаў 40 нацыянальнасьцяў. У склад дэлегацыі ўваходзілі павадыры розных сялянскіх партыяў, саюзаў, лігаў, сындыкатаў, павадыры розных сялянскіх арганізацыяў, сялянскія паслы парлямэнтаў, а нават сяляне-сябры розных урадаў. Гэты 1-шы Міжнародны Сялянскі Зьезд разглядаў ўсестаронна палажэньне сялян у розных краёх сьвету і абмяркоўваў спосаб вызваленьня сялян з ярма капіталістычнага вызыску і путаў няволі. Для кіраўніцтва гэтай барацьбою ўва ўсіх краёх, дзе церпяць уціснаныя сялянскія масы, Зьезд выбраў Міжнародную Сялянскую Раду з тымчасоваю сядзібаю ў Маскве, а для гаспадарных мэтаў, для працы над падняцьцем сялянскіх гаспадарак, утварыў пры яе генаральным Сэкрэтарыяце Навуковы Міжнародны Сельска-Гаспадарчы Інстытут.

Паведамляючы Вас аб гэтым і перасылаючы братэрскае прывітаньне мільёнам працоўных сялян у Польшчы, што енчаць пад ярмом капіталістаў і абшарнікаў, адначасна хочам сказаць слова ў гэтых справах, якія стаяць на парадку дня Вашых нарадаў, а гэта дзеля таго, каб досьлед здабыты ўжо ў барацьбе ў іншых краёх, памог Вам да разьясьненьня Вашых шляхоў і ўмацаваньня Вашых сілаў.

Браты і Таварышы Дэлегаты!

Зьезд Ваш паставіў сабе, як галоўнае заданьне аб'яднаньне дзьвёх сялянскіх партыяў, а іменна P. S. L. Wyzwolenie і P. S. L. Jedność Ludowa.

Сялянскія масы ў Польшчы, як і на ўсім сьвеце, церпяць з прычыны дарагоўлі, няхватку зямлі і ўціску адміністрацыйных уладаў. Іхным прыгнетацелем зьяўляецца абшарнік, фабрыкант, капіталіст, спэкулянт. Каб іх перамагчы, каб направіць істнуючае зло, не выстарчае толькі востра бэсьціць паноў, пагражаць ім у Сойме косамі на сторч і падпаліваньнем, як гэта ня раз робяць Вашыя паслы. Патрэбны ня грозныя словы, а такія чыны, якія-б зламалі шляхоцка - буржуазную магутнасьць і далі-б магчымасьць працоўным масам выпрацаць уласнаю воляю свой лёс!

Браты і Таварышы Дэлегаты!

У сялянскія лагеры ў Польшчы наступіла здрада. Багатыя сяляне, якія ўсюды прыкідаюцца апякунамі ўсяго сялянства, а ў запраўднасьці памагаюць паном, і ў Вас таксама выпаўнілі ролю юдаў. Вітас запрадаўся абшарнікам з душою і целам, зхаўрусаваў з імі, запрапасьціў зямельную рэформу і цалком аддаў уладу ў рукі найпершых ворагаў народу. І вось цяпер рэакцыя рыхтуецца да замаху на рэшту Вашых правоў і свабодаў.

Увесь час шыхуюцца да вайны, утрымліваюць надмерную армію, пры гэтым выдаткі на войска складаюць 60—70 прац. усіх дзяржаўных выдаткаў. Польшча ня толькі ня можа разьвіваць сваей гаспадаркі, ня толькі выклікае нэндзу і руйнаваньне народных масаў, але становіцца краем уціску, гвалту, тэрору, праследаваньня нацыянальных меншасьцяў...

Ваш зьезд павінен сказаць выразна, што першым заданьнем шырокіх сялянскіх масаў зьяўляецца зваленьне ўраду Хьена-Вітаса.

Каб гэтае зьдзейсьніць, трэба аб'яднаць усе сілы здольныя да барацьбы...

Прыклад Расеі і Баўгарыі найлепш даводзіць, што сяляне, хочучы перамагчы, павінны знайсьці сабе шчырага і адданага ім усей душой, усім сэрцам і целам саюзьніка сярод гарадзкіх клясаў. Гэтай клясай зьяуляецца якраз пралетарыят, работнікі, якія ў рашучы мамэнт, ідучы пад павадырствам рэвалюцыйнай партыі, ні перад чым не застановяцца, каб зьнішчыць супольнага ворага работнікаў і сялян — урад і буржуазію, адабраць ад іх зямлю і аддаць яе сялянам.

Хаўрус работнікаў і сялян, зваленьне ўраду Хьена-Вітаса і ўтварэньне ўласна работніцка-сялянскага ўраду, выбранага праз самых работнікаў і сялян, гэта праграма дзейнасьці, якую павінен вызначыць Ваш Зьезд.

Зьезд Ваш павінен апрача таго сказаць выразна, чаго спадзяецца і жадае ад работніцка-сялянскага ўраду.

Першай дзейнасьцю гэтага ўраду павінна быць аддача сялянам усей дворнай зямлі праз зямельныя Камісіі, альбо Сялянскія Рады, выбраныя праз сялян. Зьезд Ваш павінен стаць у гэтай справе на грунце пастановаў віленскай арганізацыі P.S.L. Wyzwolenia, якія дамагаліся нацыяналізацыі ўсіх лясоў і адабраньня дворных земляў бяз выкупу. Зямля, адабраная перад вякамі шляхтай ад сялян, павінна быць зьвернена тым, хто мае на яе запраўднае права; гэта быў-бы толькі

зварот старое належнасьці; выкуп за векавую крыўду.

Работніцка-сялянскі саюз павінен парваць ваенныя саюзы з імпэрыялістычнымі Францыяй і Румыніяй саюзы, якія вядуць да новых ваенных бойняў і заместа гэтага павінен зрабіць самы цесны саюз і завязаць гаспадарчыя зносіны з Саюзам Сацыялістычных Радавых Рэспублік.

Але гэта яшчэ ня ўсё. Зьезд павінен выразна сказаць, якім шляхам будзе імкнуцца да ўвядзеньня работніцка-сялянскага ўраду і здабыцьця зямлі для сялян. Здарэньні робяць палажэньне падобным да 1918 г. і трэба старацца, каб не зрабіць тых самых памылак. I тады, калі заваліўся царызм і царскія троны Аўстрыі і Нямеччыны, стала пытаньне, хто будзе правіць у незалежнай Польшчы, да каго будзе належаць зямля, ад веку палітая потам і крывёю селяніна. Усплыў лёзунг работніцка-сялянскага ўраду, утварыўся ўрад, які назваў сябе народным і абяцаў бараніць інтарэсы народу. Але ўрад гэты бачыў толькі адзін шлях: вырашэньня праз соймавыя пастановы, баяўся адкрытай аружнай барацьбы з жменяй эксплёататараў. Гэты ўрад ня даў зружжа сялянам і работнікам, але ўтварыў войска пад кіраўніцтвам афіцэраў, панскіх сыноў і заграничных генаралаў, гэтым самым даў буржуазіі сілу проціў народу і ўрэшце сам дабравольна адыйшоў, аддаўшы ўладу ў рукі буржуазіі і шляхты. А тады ж можна было пазбавіць уласнасьці паноў, бо ня было сілы, якую-б можна было гэтаму праціваставіць, але ўгадовыя правадыры ня мелі адвагі на рашучую барацьбу, а народ, змучаны шматгадовай імпэрыялістычнай вайной, паслухаў іх.

Цяпер пасьля таго, што сталася ў Кракаве ў пачатку лістапада, кожны селянін і работнік павінен ясна бачыць шлях, які вядзе да перамогі. Жаўнеры, сялянскія сыны, якія не хацелі праліваць работніцкай крыві, але пабраталіся з забастаўшымі работнікамі і аддалі ў іх рукі аружжа, далі прыклад, як можна стварэць сілу, перад якой павінна ўступіць буржуазія і шляхта. Узбраеньне работнікаў і сялян для барацьбы з панамі і разаружэньне буржуазіі павінна зрабіцца Вашым лёзунгам. Толькі сілаю можаце вырваць ад Вашых ворагаў зямлю і ўладу...

Прэзыдыум Міжнароднай Сялянскай Рады подпісы).

Гэтая адозва—кажа далей „Rzeczpospolita“—павінна быць для Wyzwolenia і Jedności Ludowej паважнай перасьцярогай.

Бальшавікі лічаць работу гэтых групаў за братнюю і зьбліжаную да іх лёзунгаў і да іх дзейнасьці, каб вітаць іх як саюзьнікаў, радзіць наперад зваліць сучасны ўрад, вытыкаць палітыку недаверыя да Радавай Расеі і саюз з Францыяй і Румыніяй, заахвочваць да разаружэньня, радзіць да захвату зямлі гвалтам, паказваць шлях да збунтаваньня войска і перавароту, як адзіны адпаведны шлях.

Партыя Wyzwolenie і Jedność Ludowa тым больш павінны застанавіцца над гэтымі бальшавіцкімі прапазыцыямі, што якраз у духу найважнейшай рады з Масквы зьяўляецца пастанова Зьезду Wyzw. і Jedn. Ludowej 25-га гэт. м.

„... Жадаем, як найхутчэйшай адстаўкі сучаснага ўраду... Жадаем утварэньня дэмакратычнага сялянска-работніцкага ўраду“...

Наскрозь рэвалюцыйная дзейнасьць у апошнія часы гэтых групаў будзіць у Маскве надзеі, якія павінны быць перасьцярогаю для больш цьвярозых элемэнтаў гэтага лагеру“.

П'янства у Польшчы і шпітальніцтва.

Ува усей Польшчы істнуе 12.000 з лішнім рэстаранаў з прадажай усякага віду сьпірытусовых вырабаў і некалькі дзесяткаў тысяч sklepów, дзе прадаецца розная гарэлка. Міністэрства Скарбу, накладаючы вялікі акцыз на сьпірытусовыя вырабы, намагаецца коштам ап'яняваньня народу папраўіць скарб Дзяржавы. Калісь-то на „п'яным буджэце“ царская Расея ўмацоўвала сваю валюту. П'юць цяпер больш як перад вайной, але нешта ня чутно аб паправе скарбу; наадварот, з кожны днём польская марка ляціць уніз.

Урадовыя шпіталі дагэтуль утрымліваліся коштам цэнтральнага Скарбу. Цяпер ў мэтах ашчаднасьці правіцовай большасьцю ў Сойме пастаноўлена ужо зьліквідаваць Міністэрства Публічнага Здароўя і сярод правіцы пануе пераконаньне, каб выдаткі на ўсе інстытуцыі, якія дбаюць аб ахове здароўя насяленьня і якія ўтрымліваліся Урадам, былі перанесены на кошт самаурадаў—гмінных, павятовых і вояводзкіх. Як крыніцу даходаў для самаўрадаў на ўтрыманьне шпіталяў бачаць яны ў маючых быць павялічанымі падатках на пашырыўшаеся цяпер шынкарства.

Праўда—цікавая лёгіка. Дзе ні глянь — усё restauracji ды sklepy wódek, п'янства шырокай ракой разьлілося па ўсяму краю, а калі чалавек ад п'янства пачынае хварэць, дык яго на тыя 3% ад акцызу на выпітую ім гарэлку будуць лячыць ў публічных шпіталях. Калі ўжо ісьці шляхам цывілізаваных дзяржаваў, якой хоча лічыць сябе і Польшча, дык трэ было-б даўно забараніць выраб і прадажу ўсякіх „wódek“, як даўно ўжо зрабілі гэта ў Амэрыцы і ў Саюзе Радавых Рэспублік і інш. А то-ж прост сьмех! Губі народ свае здароўе, а ўжо самаурады пастараюцца нарыхтаваць тваё лячэньне ў публічных шпіталях! Якія самаўрады, дзе яны? Гэта-ж да апошняга часу ў мэтах палітычных тая-ж самая правіца ніяк не дапускае да апрацаваньня Соймам закону аб самаўрадах. А калі і істнуюць гмінныя самаўрады ды дзене-дзе соймікі павятовыя, дык ці-ж можна назваць іх самаўрадамі? Усім вядома, як яны — гэтыя самаўрады—„выбіраліся“,—воля старасты ў большай частцы паветаў брала верх над усім. Самы галоўны элемэнт „выбараў“ выяўляўся ў назначэньнях з боку старасты пажаданых яму людзей. Наваградчына зьяўляецца гэтаму найлепшым прыкладам, бо там самае слова „выбары самаўрадаў“ выклікае альбо зьдзіўленьне, альбо прост сьмех.

I гэткія самаўрады маюць апякавацца наагул аховай народнага здароўя. Добрая будзе ахова! А між тым з 1 студзеня 24 году маюць быць спынены ўсе крэдыты з Скарбу на падтрыманьне шпітальніцтва. Як-жа тады з усім гэтым справяцца самаўрады, калі нідзе дагэтуль няма соймаў вояводзкіх, хоць бы нават зарганізаваных на манер эрзац, самаўрадаў гмінных і павятовых. Пажывем—пабачым. **М.**

Ці споўнілі Вы свой абавязак адносна Цэнтр. Беларускай Школьнай Рады? Ці заплацілі Вы належачую ад Вас грашовую складку за гэты месяц?

Пісьмо з Латвіі.

У маім апошнім пісьме я зазначаў, што беларуская справа ў Латвіі коціцца да страшнага катастрафічнага канца.

Што робіць Кіраўнік Беларускага Адзелу гр. Сахараў для таго каб „ратаваць“ яе, лепш за усё можа расказаць гэтакая праўераная мною заметка ў газ. „Рижскій Курьеръ“ ад 6/XII № 869 аб паседжаньні Прасьветнай Камісіі Латыскага Сойму:

„Выкладовая мова ў большасьці беларускіх школаў—расейская, бо самі вучыцялі ня ведаюць беларускай мовы. Прадстаўнік беларускага аддзелу тлумачыў гэта гістарычна-злажыўшыміся варункамі.

Гайліт (б. мініст. прасьветы) адказаў на гэта, што гэткае ненармальнае зьявішча нельга тлумачыць толькі гістарычнымі варункамі. Латышы ў працягу 700 гадоў знаходзіліся пад уладай і ўплывамі розных дужых народаў, але роднае мовы не забыў ніводзін латыш. На пытаньне Гайліта, колькі ёсьць гэткіх вучыцялёў, якія маглі-б выкладаць у роднай беларускай мове, прадстаўнік аддзелу адказаць ня мог...

Брэдіс (сял. саюз) рэзка крытыкаваў беларускі аддзел...

На чарговае паседжаньне пастаноўлена заклікаць самога начальніка беларускага аддзелу, дзеля таго што бышўшы дзелавод быў сам дрэнна паінфармаваны шмат па якім пытаньням“.

Вось зьмест сухой кароткай газэтнай заметкі, але тут ёсьць у самым факце зьмест больш страшны.

Вырашыўшы да канца забіваць асінавы кол у магілу беларускай справы ў Латвіі, гр. Сахараў задумаў перад разглядам новага буджэту прадэманстраваць Сойму „testimonium paupertatis“ Беларускага Аддзелу, разумеючы, што па прадстаўнікам судзяць і аб справе.

I паказаў.

У той час, калі зазвычай ў гэткіх выпадках іншыя аддзелы меншасьцяў заўсёды пасылаюць у такія высокія ўстановы, як Сойм, свае лепшыя сілы, Кіраўнік Беларускага Аддзелу робіць іншае.

Маючы ў сваей канцэлярыі ўсімі паважаемага працаўніка латыша, гр. Сахараў замест яго пасылае ў Сойм захопленага старчым маразмам дзелавода Шчорса, адно імя якога зьяўляецца одіозным для усіх, апрача гр. Сахарава, Езавітава і „иже с ними“

Ня гледзячы на тое, што шмат разоў латышы зьвярталі ўвагу гр. Сахарава на кампрамітацыю Шчорсам беларускай справы (глядз. мой папярэдні ліст), ня гледзячы на тое, што яшчэ з мінулага году Школьная Рада Дзьвінскай Бел. Гімназіі афіцыяльна пратэставала проціў шкоднай дзеяльнасьці Шчорса, ня гледзячы на ўсё гэтае, гр. Сахараў ўвесь час лічыць яго сваёй правай рукою і раднікам, а гр. Езавітаў да сёньняшняга дня гарою стаіць за яго і бароніць.

Зразумела, гэта можна было-б тлумачыць тым, што гр. Шчорс зьяўляецца крэатураю гр. Езавітава, але падзеі апошніх месяцаў прыводзяць да іншых крыніц гэтага незразумелага падтрыманьня. Апошнія падзеі ясна паказываюць, што гр. Шчорс на кожны выпадак камусьці патрэбны, як чалавек, якога магчыма паслаць нанесьці беларускай справе ў Латвіі апошні ўдар, патрэбны таму, хто хоча ўмыць свае уласныя рукі.

I Шчорса ужо пасылаюць.

Гуль.

Часы зьмяняюцца...

(Гісторыя аднэй „патрыятычнай ахвяры“...)

Калісьці, — але-ж зусім ня так ўжо даўно — бо толькі ў 1919 гаду — ўвесь Польскі Эпіскапат, — з самім Папскім Нунцыем Монсіньёрам Ratti на чале—агаласіў праз прадстаўніцтва Каталіцкага Касьцёла ў Устаноўчым Сойме Польскай Рэспублікі ўрачыстую дэкларацыю, у якой—ад імя ўсяго каталіцкага духавенства ў Польшчы—выразіў—у вельмі пекных і гарачых словах—патрыятычную і ахвярную гатоўнасьць аддаць усе зямельныя маемасьці Касьцёла таму ўкаханаму польскаму люду, які сваею крывёю ўмацаваў асабліва дарагую для прадстаўнікоў гэтага Касьцёла „Odrodzoną Ojczyznę“...

Ня ўсе ў Польшчы любяць успамінаць аб гэтай „гістарычный“ дэкларацыі, але ўсе добра памятаюць, якое вялікае і сьветлае ўражаньне зрабіў і ня толькі ў Польшчы гэты ахвярны, вялікадушны крок дэмакратычнага польскага духавенства, — як многа ён памог пайшоўшаму грамадой у войска працоўнаму польскаму сялянству — ціха і проста аддаваць сваё жыцьцё на аўтар новай Дэмакратычнай Польшчы...

Ад гэтага часу прайшло ўжо больш як 4 гады, і дагэтуль ня толькі са ўсяго патрыятычна-дэмакратычна-ахвярнага пафосу знамянітай зямельнай дэкларацыі Каталіцкага Эпіскапату ў Польшчы нічога—нічагусенькі ня перайшло ў жыцьцё, ня толькі каталіцкае духавенства ў Польшчы ня страціла ані воднай дзесяціны сваіх абшараў, але наадварот—яшчэ ў вялізарнай меры павялічыла свой аграрны фонд, адабраўшы—праўна ці няпраўна — вялікія зямельныя добра Праваслаўнай Царквы, ды йшчэ ня абмяжоўваецца й тым, а дамагаецца ад польскага гаспадарства, каб яно вярнула яму—ўва ўласнасьць Касьцёла, апрача таго і ўсе тыя гэт. зв. „падухоўныя“ зямельныя і іншыя маемасьці, якія калісьці былі касьцельнымі, але даўно ўжо, пераважна ў 1864 і 1866 г.г., былі сэкулярызаваны (перайшлі ува ўпаснасьць сьвецкай—гаспадарственай улады).

I вось — у выніку 5 гадовае працы „лявіцовых урадаў“ па правядзеньню зямельнай рэфомы і „ахвярнага пафосу“ каталіцкага духавенства Каталіцкі Касьцёл у Польшчы стаў найвялікшым абшарнікам у Краі, ахрысьціў сьвятым Крыжам усе найбольш рэакцыйныя, людажорчыя партыі Рэспублікі, зьвязаўшы імя Хрыста з імём прагавіта-жываеднай „Хіены“, і цяпер ужо, карыстаючы з усей палітычнай „коньюктуры“ у Польшчы, зусім адкрыта дамагаецца ад сучаснай урадовай „большасьці“ праўнага ўмацаваньня сваей „мёртвай рукі“—свайго фактычнага „stanu posiadania“

Вось як хутка „эволюцыяніруюць“ у Польшчы ахвярна-дэмакратычныя настроі...

Але—прыгледзімся да гэтай надта цікавай справы крыху бліжэй.

Вельмі характэрна, што ўжо тады спэцыяльна выбраная для рэалізацыі гэтай ахвярнай дэкларацыі, у паразуменьні з Соймам і ўрадам, „зямельная камісія біскупаў“— заместа гэтага паразуменьня—адразу пачала з соймавай камісіяй і урадам вельмі дасьціпную спрэчку, якая і „забагніла“ ўсю справу аж дагэтуль—на ўсе 4 гады...

З няўхільнай лёгікай, рабіўшай чэсьць іх акадэміцкай адукацыі, польскія біскупы заявілі ў камісіі, што Каталіцкі Касьцёл у Польшчы, які маральна адрокся ад сваіх земляў, ахвяраваўшы іх польскаму люду, можа праўна перадаць гэтую ахвяру дзяржаве толькі тады, калі „праціўная старана“—Польская Дзяржава ў асобе польскага ўраду напярод прызнае за Касьцёлам прынцыпова правы поўнай і неабмежаванай уласнасьці на гэтыя землі...

„Бо вясьці перагаворы аб ахвяраваньні таго, што не належыць да Касьцёлу,—і нелёгічна і не адпавядае годнасьці прадстаўнікоў апошняга“, спрытна даводзіла камісія біскупаў... Гэткі быў першы крок рэалізацыі ахвярнага ідэалізму прадстрўнікоў кліру ў камісіі.

Ўвесь спрыт гэтага „шахматнага ходу“ лёгка ацаніць, калі ўспомніць, што польскі ўрад ніколі ня прызнаваў за Касьцёлам якраз гэтых правоў уласнасьці, а лічыў усе гэтыя землі ўласнасьцю гаспадарства, якія толькі знаходзяцца ў валаданьні ці карыстаньні духавенства...

Як мы казалі, у першай-жа спробе гэтага „паразуменьня“ высьветлілася, што духавенства хоча за адным заходам скарыстаць з добрага прыпадку і змусіць дзяржаўную ўладу—прызнаць за Касьцёлам правы ўласнасьці ня толькі на „духоўныя“ нярухомасьці, але і на так зван. „падухоўныя землі“, якія хоць калі небудзь знаходзіся ў руках Касьцёла, але даўно перайшлі да гаспадарства...

З усяго гэтага мы бачым, што першым крокам рэалізацыі ахвярнага ідэалізму польскага духавенства зьявілася вельмі спрытная і практычная думка—умацаваць юрыдычна-бяспрэчна свае спорныя правы ўласнасьці на тыя самыя аграмадныя „грунты“, якія яно маральна ўжо быццам ахвяравала—на карысьць люду—дзяржаўнай уладзе Рэспублікі...

Дзеля чаго гэта ўсё рабілася, дакладна пабачым далей.

Цяпер мы толькі сьцьвердзім, што на гэтай „нявырашымай спорцы“ ўсё „паразуменьне“ сарвалося..., і што ні водзін з „людовых“ лявіцовых урадаў дагэтуль не знайшоў у сябе сьмеласьці, каб вырашыць гэтую справу без „паразуменьня“ з духавенствам...

Ахвярныя прадстаўнікі польскага кліру таксама не сьпяшыліся, слушна і спрытна чакаючы „лепшых часоў“...

Незаводна-практычна—земскі спрыт аднак ледзь не ашукаў служыцеляў „Królewstwa Niebieskiego“...

На падставе вядомага „пакту“ паміж Хьенай і Пястам, як гэта ня дзіўна, — сучасны правіцовы ўрад „хрысьціянскай і польскай большасьці“ ўнёс у Сойм праект, па якому на патрэбы парцэляцыі і асадніцтва перадаюцца, пасьля маёнткаў гаспадарственых, і ўсе „зямельныя маемасьці гэтак зван. „мёртвай рукі“ — гэта значыць, іменна „духоўныя, біскупскія, кляшторныя, плебанскія, касьцёльныя“ і інш. землі... Пры тым аб „паразуменьні“ з камісіяй біскупаў у праекце зусім няма мовы, а ёсьць абяцанка дагаварыцца з Апостальскай Сталіцай аб пэнсіі ці „справядлівай заплаце“ духавенству з дзяржаўнага скарбу ў замен за іх зямельныя ўжыткі, як гэта і мелася на воку ў 1919 г.

Эндэкі разам з Пястам—проці сваіх калегаў па Хьене, „хрысьціянаў“-абшарнікаў,— пры падтрыманьні лявіцы, правялі праз камісію амаль не цалком гэты „працівакасьцельны“ праект, што амаль не разьбіў

Палітычныя падзеі.

ПОЛЬШЧА.

Узрост дарагоўлі ў Польшчы зьяўляецца ўжо звыч... зьявішчам. Даражэе збожжа; узрост цаны на пшанічную муку тлумачаць тым, што ходзяць чуткі, быццам, абложана будзе пошлінаю амэрыканская мука, каб не рабіла канкурэнцыі краёвай муцэ. Таксама ўзрасьлі цэны на цукер, мяса, яйка, тутунёвыя вырабы і г. д. Лодзінскія фабрыканты паднялі на 125—110 прац. цэны на вырабы з воўны, паркалі, хусткі, коўдры; расьце цана на вугаль.

Міністэрства чыгунак хутка распачне аблічаць плату за працу на чыгунках на падставе залатога франка. Новая тарыфа прадбачыць плату з асобы за адзін кілёмэтр у 3 клясе—2 сантымы, у 2—4 сант. і у 1—6 сант. Новая тарыфа будзе ўведзена з 1 студзеня 1924 г. Ужо цяпер паводле курсу швайцарскага франку гэтая тарыфа на 150 прац. вышэй за цяперашнюю плату.

Прасовыя рэпрэсіі шалеюць, як ніколі яшчэ. Канфіскуюцца ня толькі работніцкія і нац. меншасьцяў газэты, але і буржуазныя польскія, якія выступаюць проціў сучаснага ўраду.

НЯМЕЧЧЫНА.

Прынятая праз парлямант устава аб спэцыяльных паўнамоцтвах для ўраду дае ўраду Маркса магчымасьць выдаваць і праводзіць усялякія загады ў вобласьці фінансаў, гаспадаркі і грамадзка-палітычнай, якіх вымагае палажэньне краю. Габінэт адбыў нараду ў справе пэнсіі і зьмяншэньня ліку урадоўцаў, прадоўжаньня часу працы і падаткаў.

Газэты паведамляюць, што ўрад мае замер вызеліць з сябе камітэт, які будзе мець дыктатарскую ўладу і, на падставе закону аб паўнамоцтвах, выдаваць загады, якія прызнае патрэбнымі. У склад гэтага камітэту маюць увайсьці: міністары фінансаў, працы і ўнутраных спраў.

Сацыял-дэмакратычная партыя Нямеччыны і арганізацыя горных работнікаў прынялі вялізарнай большасьцяй рэзалюцыю проціў згоды сац.-дэмакр. фракцыі парляманту на закон аб паўнамоцтвах для сучаснага нямецкага ўраду.

У Рурскай вобласьці акупацыйныя ўлады задушылі выступленьні беспрацоўных, якія знаходзяцца ў нязвычайна цяжкім матар'яльным палажэньні.

АУСТРЫЯ.

У Вене распачалася генаральная забастоўка. Забастоўка ахапіла ўсе галіны працы, не выключаючы тэлефонаў, тэлеграфаў, электрычнай станцыі і г. д.

МЭКСЫКА.

У Мэксыцэ распачалося паўстаньне проціў сучаснага ўраду. Ідуць заядлыя баі паўстанцаў з урадовымі войскамі.

АНГЛІЯ.

Выбары ў Англіі далі гэткія вынікі: консэрватары—256 манд., лібэралы—156, работніцкая партыя — 192 і іншыя партыі — 10. У папярэднім парляманце консэрватары мелі 346 манд., лібэралы 117, работніцкая партыя 144 і іншыя—9

Газэты паведамляюць, што на паседжаньні Рады міністраў Балдвін заявіў, што ня мае замеру падавацца ў адстаўку.

ЛІТВА.

У Коўне распачалася забастоўка наборшчыкаў. Газэты ня вышлі.

З Польскага Сойму.

На паседжаньні Сойму 11-га сьнежня выбрана камісія для высьвятленьня крывавых здарэньняў у Кракаве, Барыславе і Тарнове. Выбраны ў камісію: Путэк (Wyzw.), Рогушчак (N.P.R.), Лашкевіч (Пяст), Ліберман (P.P.S.) Казлоўскі (эндэк), Віхліцкі (хадэк) і Мончынскі (хр.-нар.).

Устава аб парцэляцыі і асадніцтве адложана на далей дзеля таго, што ня была разаслана паслом ў свой час справаздача зямельнай камісіі. Як вядома, гэтую ўставу хьена-пяст хоча ўхваліць як найхутчэй.

Адначасна адаслана да буджэтнай камісіі ўстава аб выпуску новых залатых бонаў на 50 мільёнаў, чаго вельмі дамагаецца міністар фінансаў Кухарскі.

Пасол Заморскі (эндэк) рэфэраваў праэкт уставы аб абавязковай вайсковай службе.

Пасол Косьцякоўскі (Wyzw.) дамагаўся пaverlічаньня арміі, з прычыны геаграфічнага палажэньня Польшчы паміж Саюзам Радавых Рэспублік і Нямеччынай. Як відаць, паны з Wyzwolenia маюць ня менш ваяўнічага запалу, чым самі эндэкі.

Усе сьпешныя прапазыцыі, у тым ліку і прапазыцыя Беларускага Клюбу аб карацельных экспэдыцыях у Косаўскім павеце, адкінуты.

На паседжаньні прасьветнай камісіі міністар-асьветы п. Ст. Грабскі сказаў сваю праграмную прамову.

Міністар зазначыў, што ў мэтах ашчаднасьці будзэт міністэрства асьветы зьменшаны да 105 мільёнаў польскіх злотых. У вышэйшых школах будзе скасавана 90 унівэрсытэцкіх катэдраў. У будучым годзе ня будзе ніякіх новых школьных будоваў. Міністар заявіў, што не згаджаецца з праектам Кухарскага пералажыць увесь цяжар утрыманьня пачатковых школаў на самаўрады. На пачатковыя школы прызначана толькі 32,6% выдаткаў агульнага буджэту мін. Асьветы; гэта хопіць толькі на ўтрыманьне школаў у працягу 4 месяцаў. На пакрыцьцё рэшты выдаткаў міністар спадзяецца атрымаць патрэбныя сумы праз уведзеньне асобнага школьнага налогу. Скарочаны будуць выдаткі і на пазашкольную асьвету. Скрэсьлены дапамогі прыватным школам.

Дзяржаўная школа павінна быць польскаю, пры гэтым ужываньне дзяцьмі няпольскай мовы можа быць толькі тады, калі дзеці няпольскай нацыянальнасьці складаюць прадбачаны законам працэнт. Нацыянальныя меншасьці могуць адчыняць прыватныя школы з няпольскай выкладовай мовай, але дзяржава ня будзе даваць на гэтыя школы ніякіх дапамогаў.

З газэт.

Вывады „Robotnika“.

Уся польская прэса, ацэніваючы ўсю вагу магчымых вынікаў перамогі „партыі працы“ і лібэралаў на выбарах у Англіі, пасьвячае гэтай справе абшырныя стацьці. Польская рэакцыя ня хоча бачыць у гэтым павароту ўлева, а паражэньне кансэрватыстаў тлумачаць непапулярнасьцяй урадовага лёзунгу пратэкцыянізму.

Аднак, гэта толькі самапацяшаньне: зусім справядліва піша з гэтае прычыны „Robotnik“, што англійскія масы даволі нядбайна адносіліся да пытаньня аб пратэкцыянізме, ці свабоднай таргоўлі. Далей, адзначаючы, што англійская работніцкая „партыя працы“ („Labour Party“) павялічыла лічбу сваіх месц у парляманце на новых 48, „Robotnik“ кажа:

> „Чым-жа трэба тлумачыць гэту перамогу? Вынік леташніх, а яшчэ больш цяперашніх выбараў дакасывае бязсумліўна, што ў Англіі ўжо назаўсёды мінуліся часы, калі за ўладу змагаліся толькі дзьве партыі: кансэрватыўная і лібэральная. Працоўныя масы усё ясьней бачаць і ўсё глыбей адчуваюць, што заступніцай іх інтарэсаў ёсьць і можа быць іх уласная партыя, што на сваім сьцягу мае знак Працы, як галоўны лёзунг палітычнае і сацыяльнае дзейнасьці“.

Трэба думаць, што гэтая сьвядомасьць будзе ўсё больш крапчэць у работніцкіх масах не аднае толькі Англіі.

Благая запаведзь.

Пад загалоўкам: *„З Гданску. Вынікі ўвядзеньня залатое валюты. Застой у гандлю і прамысловасьці“*, „Dzien. Wil.“ друкуе тэлеграму „Усходняга Агенства“ аб крызісе, які перажывае Вольнае Места Гданск у сувязі з аздараўленьнем яго валюты.

> Гаспадарчае палажэньне ў Гданску ўсё больш абастраецца. Наагул пануе застой, які шырыцца—пасьля ўвядзеньня гульдэну —ў меру ўпадку маркі.

Гледзячы на прыклад Гданску, трэба быць гатовым да таго, што гэта жджэ і Польшчу пасьля ўвядзеньня "залатое" валюты.

Новы год пакажа, што нясе Польшчы правядзеньне фінансавых плянаў п. Кухарскага. Чакаць ужо ня доўга!

Пішыце да нас аб жыцьці-быцьці вёскі, аб сваіх ворагах і прыяцелях. Хай кожны падпісчык „Змаганьня“ будзе і яго супрацоўнікам.

усю „сталую большасьць“, якая цяпер гаспадарыць у Польшчы...

Тады ў Польшчы паднялася цэлая бура пасярод каталіцкага духавенства!..

Галава ўсяго каталіцкага касьцёлу ў Польшчы кардынал Дальбор паехаў у Рым і стуль прыслаў польскаму ўраду вельмі рэзкі пратэст проці ўхваленьня гэткага „вынятковага закона проці Каталіцкага Касьцёла“ ў Польшчы. Яго Эксцэленцыя кс. Прымас Дальбор напісаў, што польскі ўрад ня толькі гэтым нарушыў „агульна прынятыя формы“ прызваітасьці, ня толькі пагвалціў правы ўласнасьці Касьцёла, але і абразіў тым усім... самую Апостальскую Сталіцу, гэта значыць—Самаго Рымскага Папу, „ад імя і з даручэньня якога выступала камісія біскупаў“...

23/X другі галоўны дастойнік Касьцёла - Варшаўскі Арцыбіскуп Какоўскі паслаў старшыні міністраў афіцыяльны пратэст проці таго, што ўрад лічыць т. зв. „маёнткі падухоўныя“ уласнасьцю дзяржавы. У гэтым пратэсьце аўтар абшырна і спрытна даказвае правы ўласнасьці Касьцёла, вельмі пікантна падкрэсьліваючы, што якраз на гэтым няшчырым становішчы стаяў сам польскі ўрад, калі дамагаўся ад бальшавікоў у Рызе, перадачы каталіцкаму духавенству ўсіх тых земляў, якія калісьці адабраны ў яго расейскім урадам...

Але найлепей новы пункт гледжаньня, відаць зусім вылячыўшагася ад хваробы „ахвярнага ідэалізму“ каталіцкага духавенства ў Польшы высьвятляе сам прадстаўнік Апостальскай Сталіцы ў Польшчы—цяперашні Папскі Нунцый монсіньёр Lorenzo Lauri ў сваёй размове, надрукаванай у № 293 „Kur. Polsk.“

Яго Эксцэленцыя Mons. Lauri пачынае сваю цікавую размову з кампліманту „папярэднім урадам“—лявіцовым,—якія ніколі не дапусьціліся такога „бясправўнага чыну“, які хоча зрабіць сучасны правіцовы ўрад, і ў працягу 4-х гадоў не рабілі нічога з зямельнай рэформай, каб не падняць жывую руку на ўласнасьць „мёртвай“ на зямлі Касьцёла, — без паразуменьня з „камісіяй біскупаў“...

У далейшым Mons. Lauri гавора ўжо толькі аб „утрыманьні духавенства“, і ані водным словам не ўспамінае аб тэй „дэклярацыі“, якую 4 гады таму назад аб'весьціў „ад імя і з даручэньня Апостальскай Сталіцы“ яго папярэднік Monsignor Ratti...

Mons. Lauri кажа, што Апостальская Сталіца цяпер найбольш цікавіцца тым, каб „духавенства ў Польшчы было як можна лепш забясьпечана“... Але-ж для таго, „каб гэтае забесьпячэньне мела рэальную падставу, духавенства павінна атрымаць зямлю, бо ўсякі іншы спосаб „uposażenia“—з прычыны нястойкай валюты—не даваў-бы дастатачнай гарантыі спакойнага быту“... Далей высокі размоўца зусім слушна кажа, што духавенства тады толькі можа быць на вышыні заданьняў, і толькі тады можа аддацца ўсей душой сваей шляхэтнай і высокай працы на дабро бліжніх, калі... зусім ня будзе мець ніякіх матар'яльных клапотаў. „Дзеля таго, матар'яльнае забясьпечаньне духавенства—вельмі важная рэч, асабліва ў Польшчы, дзе яно павіна іграць вельмі важную ролю“.

А дзеля ўсяго гэтага духоўныя і падухоўныя землі, якія падлягаюць парцэляцыі, паводле ўхвалы аб зямельнай рэформе, павінны быць падзелены... паміж духавенствам, пры чым зусім канешна, каб пры надзяленьні яго зямлёй прымяняць найвышшы размер, які толькі прадбачаны ў законапраекце аб аграрнай рэформе“.

„Духавенства, кажа яго экскцэленцыя, мае права дамагацца гэтага ад польскага ўраду, бо, калі каму можна нарэзаць зямлю па найвышэйшай норме, дык гэта, канешна, слугам Касьцёла“... „Бо, калі духавенства, дадае яшчэ раз прадстаўнік Апостальскай Сталіцы, не атрымае зямлі, ды яшчэ ў найвялікшых размерах, тады яно... ня зможа пасьвяціць сябе з поўным спакоем для працы на дабро бліжніх“...

Прадстаўнік і абаронца Каталіцкага Касьцёла ў Польшчы ў канцы выражае пэўнасьць, што шчыра адданая Сталіцы Апостальскай Польшча—Polonia semper fidelis—не дапусьціць да „ўціску беднага духавенства“..., а польскі ўрад—у поўнай меры задаволіць інтарэсы духавенства, што мае цяпер для яго самога асаблівую вагу ў часе перагавораў з Рымам аб заключэньні Конкардату“ (царкоўнага дагавору)...

Вось у што ператварыўся за 4 гады ўвесь ахвярны ідэалізм і дэмакратызм польскага духавенства: усю тую зямлю, якую яно аддало тады беднаму працуючаму на зямлі, але амаль што безьзямельнаму люду, цяпер „беднае духавенства“ трэбуе самому сабе, пагражаючы ў працілым разе ня толькі „ня з цэлай душы аддавацца працы на дабро бліжніх“, але і амаль не „дыплёматычнай вайной“ з Апостальскай Сталіцай, сарваньнем перагавораў аб Конкардаце, і амаль ня... „адлучэньнем ад Касьцёла“ найдаражэйшай і найвярнейшай дачкі яго—Польшчы...

Найцікаўнейшым ува ўсей гэтай гісторыі „зьмены настрояў“ польскага духавенства за 4 гады існаваньня Odrodzonej Polski гэта—тое, што, як сьцьвердзіў сам кс. Прымас Дальбор, „камісія біскупаў“ з вышэйшымі прадстаўнікамі Каталіцкага Касьцёла ў Польшчы на чале,—як у 1919 г., таксама і ў 1923 г. „выступала ад імя і з даручэньня Апостальскай Сталіцы“.

Але-ж яшчэ больш мы будзем задзіўлены, калі ўспомнім, што той самы Папскі Нунцый Mons. Ratti, які ў 1919 г. стаяў на чале зрабіўшых вядомую ахвярную дэклярацыю польскіх біскупаў, цяпер сядзіць на троне сьв. Пятра ў Апостальскай Сталіцы, як выбраны ў 1921 годзе Папай...—І якраз сам будзе, ў выпадку ўпорства эндэцыі ці пяста накладаць рэпрэсіі на можа не „заўсёды верную“ дачку-Польшчу...

Як выскачыць Польшча з гэтай новай „антыноміі“, мы скажам ня бярэмся...

Ці настолькі моцны і запраўды „людовы“ Пяст, каб выкарыстаць свае палажэньне?—Ці—наадварот—шмат мацнейшая правіца спрытна скарыстае з гэтых надзвычайна выгодных для яе пагрозаў магутнага польскага духавенства—для таго, каб зусім ужо пахаваць „нявыканальную“ ў Польшчы зямельную рэформу?..

Можна думаць, што добры гумар польскага духавенства ня будзе псуцца ўспамінамі аб тэй „абмылцы лёгкамыснай маладасьці“, якую яго найстарэйшыя прадстаўнікі зрабілі у 1919 г., і яно будзе гэтак-жа добра, захаваўшы маёнткі, як і дасюль, „bez trosk materjalnych“ працаваць на добро бліжніх“...

Польскі люд будзе, як і дагэтуль,—пакуль што—працаваць на землях, якія далей будзе моцна трымаць „мёртвая рука“ духоўных паноў-абшарнікаў...

А каля „мёртвай рукі“, як заўсёды бывае, найбольш пажывіцца „Хьена“...

С.

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

ХРОНІКА.

16-га гэтага сьнежня Вучнёўскай Радай Віленскай Беларускай Гімназіі ў гімназіяльнай залі (Вострабрамская вул. № 9) ладзіцца на карысьць незаможных вучняў гімназіі беларускі вечар. Будзе пастаўлена апэрэтта В. Дунін Марцінкевіча „Пінская Шляхта“. Багаты дывэртысмэнт. Вудачка. Пасьля ўсяго танцы да 4 гадз. ран. Пачатак а 7 гадз. вечара.

У нядзелю 16-га гэтага сьнежня, а 4 гадзіне ў памешканьні Беларускае Школьнае Рады (Віленская вул. 12—6) адбудзецца сход Школьнае Рады, на якім будуць разгледжаны гэткія пытаньні: Выбары прадстаўнікоў у Віленскі Беларускі Нацыянальны Камітэт; справаздача прэзыдыуму Рады і бягучыя справы.

Эха выбараў. 11-га сьнежня г. г. у Віленскім Акружным Судзе разглядалася справа сялян в. Кейзікі, Пастаўскай вол., Дунілавіцкага пав. М. Харкі і Н. Танана, абвінавачаных у тым, што яны ў часе галасаваньня пры выбарах у Сойм 5-га лістапада 1922 г. нібыта—што падбуралі народ проці старшыні выбарчай абвадовай Камісіі № 14 у в. Галубы Пастаўскай вол. пана Пашкевіча.

Але з паказаньняў сьведак, быўшых у той час пры выбарах, і найбольш з доказаў сяброў той-жа выбарчай камісіі на судзе выясьнілася, што ў быўшым пры выбарах забурэньні і нездаваленьні выбаршчыкаў вінаваты быў сам п. Старшыня выбарчай камісіі Пашкевіч, які ня змог наладзіць парадку ў пакоі, дзе былі выбары, і дапусьціў да ўрнаў столькі народу, што потым сам павінен быў уцякаць праз вакно (праз дзьверы выйсьці было немагчыма ад публікі), якая справядліва пачала нэрвавацца і выказываць свае нездаваленьне гэткімі парадкамі. Суд абвінавачаных апраўдаў.

З Літвы.

Выдавецкая праца. Выйшаў з друку „Слоўні геомэтрычных тэрмінаў і сказаў. Расейска-беларускі і беларуска-расейскі“. Улажылі К. Дуж-Душэўскі і В. Ластоўскі. Выданьне Міністэрства Беларускіх Спраў у Літве. Кніжка мае фармат 13×19 цм., стр. 127. Зьмест: Прадмова; Расейска-беларуская часьць; Беларуска-расейская часьць; Асноўныя тэрміны з геамэтрыі і трыганамэтрыі.

Затрымаўшаеся было, з прычыны тэрміналёгіі, друкаваньне анатоміі і фізыалёгіі цяпер пайшло ўжо поўным ходам. У кніжку ўвойдзе каля ста рысункаў.

Выйшлі з друку першыя аркушы слоўніка В. Ластоўскага. Расейска-беларуская часьць будзе абыймаць каля 700 стр. пэтыту, фармату як і геамэтрычны слоўнік. Закончыцца друк гэтага слоўніка прыблізна ў траўні або чэрвені месяцы будучага 1924 году. Абедзьве апошнія кніжкі друкуюцца коштам Міністэрства Беларускіх Спраў у Літве.

Весткі з вёскі.

Вёска Перадолы, Плісскай гміны.

Ужо трэйці год, як у нас істнуе польская школа. Трэба сказаць праўду, што першы год як акалічная шляхта, так і сяляне ахвотна пасылалі сваіх дзяцей, далі будынак пад школу, лаўкі і ўсе іншае. Кожны спадзяваўся, што школа дасьць дзецям усё тое, што патрэбна даваць школа,— перш-на-перш асьвету. Але калі народ пабачыў, што акрамя „Rota“ і другіх патрыатычных польскіх песьняў вучні бадай што болей нічога ня ўмеюць, дык ад школы адвярнуўся і на другі год вучняў набралася без малога палова. А каб знайсьці будынак пад школу, дык патрэбна была сіла ў асобе войта, якая і „водворила“ вучыцельку назад у школу для яе культурна-прасьветнае працы.

У сёлетнім годзе настрой зусім перамяніўся. Народ, які ўвесь час дамагаўся, як манны з неба, беларускае школы, зусім перастаў пасылаць дзяцей у школу не з таго, што „мужыка-хамулу, ад навукі адвярнула“, а з таго, што тая школа, якая была, жаднай навукі не давала. Дык пан школьны інспэктар з м. Глыбокага прыслаў такі загад, што чые дзеці ня будуць хадзіць да школы вучыцца, то бацькі тых будуць аштрафованы па мільёну марак. Такі загад пані вучыцелька Гумоўская пераслала нават і ў вёску Баяры, якая знаходзіцца за вярсту ад Перадолаў і іх дзеліць рака, праз якую трэба пераходзіць. Перапалоханыя сяляне сабралі кошык яек і з чалабітнай адправілі да ксяндза-пробашча ў Бабрушчыну Паўлюка, Янку і Міхалку прасіць паклапаціцца адчыніць у іх вёсцы беларускую школу. Прыняў іх ён ласкава, яек ня ўзяў і паабяцаў, што на лета і ў іх „będzie szkoła powszechna“. Вось тут і ўлопаліся. Прасілі школы беларускай, а паабяцалі пахлапатаць аб школе польскай, з якой будзе тое самое, што з школаю ў Перадолах.

Сусед з Баяр.

Чамяры, Слонімскага павету.

У нашай Чэмерскай гміне забаставала каля палавіны польскіх школаў. Вучні зусім ня хочуць хадзіць у іх. Прымаюцца рэпрэсыўныя меры. Вёска Касьцянева, Чамерскае гміны бадай што заарыштавана Азярніцкім пастарункам паліцыі. Бацькі вучняў заклікаюцца ў пастарунак для „перагавораў“. На чым паладзяць ня—ведама. Забастовачны рух ахапіў вёску Чамяры, Мелькановічы, Парэчча і інш. Адбываюцца сходы жыхароў вёскі: радзяцца, як здабыць родную школу. У Чамярох вучыцелька Маркевічава перагрызлася амаль ня з кожным Чамяроўцам.

Аж стогнуць Чамяроўцы, Касьцянёўцы і інш. ад роспачы, ня ведаючы куды падзець сваіх дзяцей. У гэтых і шмат іншых вёсках, як на зло ні воднага нават каталіка няма, ня то што паляка. У кожнай хаце ідзе катавасія паміж бацькамі і дзецьмі. Бацькі баяцца штрафу і сілаю выганяюць дзяцей у польскую школу, а дзеці, вышаўшы з дому, ніколі да школы не даходзяць, а бадзяюцца па загуменьні цэлы дзень, абы толькі ня вучыцца на незразумелай для іх мове.

Хто тут вінават—бацькі ці дзеці, адразу трудна сказаць. Факт толькі, што цямната пашыраецца.

Трылісьцьнік.

Разьвіцьцё маладога бандытызму.

Хачу сказаць колькі слоў аб школах, аб выхаваньні і разьвіцьці маладога пакаленьня, або вярней маладога бандытызму ў нашай Вязынскай гміне, Вялейскага павету.

Ня гледзячы на тое, што на двары стаіць сьнежань месяц, у нашай местачковай Вязынскай школе, вучняў у якой набярэцца каля 200 чалавек, заняткі яшчэ не распачаліся. Тлумачыцца гэта тым, што няма гатовага школьнага будынку, бо ў прайшоўшым годзе, праз фанабэрыю вучыцелькі п. Дервінск... быў спалены вялізарны школьны будынак, які быў збудаваны яшчэ да вайны пад 2-х клясовую расейскую школу. Цяпер-жа, калі ўпарадкавалі адзін будынак, узяліся за другі—за будынак, былай царкоўна-прыходскай школы, які быў пабудаваны выключна на царкоўныя грошы і пачалі рамонт яго, але тады, калі была ўжо пара распачаць заняткі.

Паглядзім, што-ж робіцца ў бліжэйшых вядомых мне вёсках. Там пачалі вучыцца ў канцы лістапада, але гэта толькі адна назова, што вучыцца, бо дзеці ня хочуць ісьці ў польскую школу па тэй прычыне, што не разумеюць у ёй нічога. Прывяду такі факт. У прошлым годзе ў вялікае сяло гэтае гміны Латыгала, да якога належаць і другія вёскі, прыехала польская вучыцелька. Некаторыя дзеці сьпярша запісаліся да школы, але пасядзеўшы ў ёй дзень—другі, кінулі хадзіць, тлумачачы тым, што нічога ня могуць зразумець што гавора вучыцелька. Яна-ж, пабыўшы трохі ў вёсцы, паехала. Такім чынам зачынілася і школа. Некаторыя дзеці пачалі вучыцца на свой кошт дома, хто пабеларуску, хто парасейску, ў залежнасьці ад падручніка, які хто меў, а некаторыя проста пайшлі „ганяць сабак“ па вуліцы. Тое самае, калі ня горшае (бо за год хлапцы адукаваліся), робіцца і ў гэтым годзе. Вучыцялі сабе сядзяць, займаючы толькі пасады, ні аб чым ня дбаючы,—ім аб беларускай моладзі галава не баліць, абы жылося вальготна. Няхай растуць цёмнымі, вумственна забітымі, каб пры здарэньні і ім, разам з другімі такімі, як і яны пасьмяяцца і сказаць: „Na kresach naród jest głupi, jak bydło“. Але, я спытаюся ў такіх паночкаў, якім словам трэба было-б назваць цывілізованую, культурную, адукаваную нацыю, якая стварыла такія немажлівыя варункі духоўнага жыцьця беларускага народу? Яны, мусіць аб гэтым забыліся, як забыліся аб прынцыпах вучыцеля-настаўніка і наагул чалавека!

Паглядзім, што-ж робіць наша падрастаючая, бяз школы і навукі моладзь у той час, калі-б трэба было сядзець за кніжкай і вучыць лекцыі?

Як толькі настане вечар, то паказацца на вуліцу, асабліва ў сьвяточны вечар, і чужому чалавеку прыемнасьці вельмі мала. Абсьмяюць, аблаюць, а калі блізка стаіш, то і швыргацца пачнуць (адзін адным). Гарэлку піць лічаць за гонар, а чуць толькі панюхаюць гэтае гары, стараюцца ўдаць з сябе п'яных. Навуку гэту яны прыдбалі ад нашых кавалераў, якія лічаць сьвятым абавязкам сьцягнуць у бабні пуд-другі дабра і прапіць.

А калі толькі прыцямнее, то ізноў новая гульня: зьвіняць вокны, трашчаць платы, а іншы раз і галавы,—дзеля гэтае мэты адзін для аднаго прыгатавалі добрыя сьвінцоўкі. Да позьняе ночы ня сьціхаюць крыкі і гоман. А на заўтра гаспадар, чухаючы патыліцу і мармочучы пад нос правіць платы, таргуецца са шкляром, які за адну шыбу такія цэны ломіць, што аж мурашкі па скуры бегаюць. І ўсё гэта праца нашай падрастаючай моладзі, нашых удалых „Крючковых“.

Спытаемся, хто-ж гэтаму вінават?

А вінават, перш наперш, той ці тыя, хто не дае патрэбнай, зразумелай адукацыі гэтым маладым ветрагонам, якія ня маюць куды дзець энэргіі як фізычнай, так і вумственнай, дзеля гэтага і вымышляюць розныя штучкі.

Па другое: вінаваты бацькі, якія дапушчаюць дзяцей да такіх штучак. Замест таго, каб сабрацца грамадою і знайсьці спосаб, каб дзеці не лайдачылі, яны і самі, іншы раз, смакуюць гэтую гару. А спосаб ёсьць і вельмі просты. Трэба рабіць захады перад уладай і беларускай школьнай радай аб адчыненьні беларускае прыватнае школы. Дзеля гэтага патрэбна вызначыць вучыцелю, якога вы самі выбярэце (беспрацоўных вучыцялёў беларусаў цяпер многа), пэнсію, адвясьці будынак і справа адразу палепшыцца. Дзеці і моладзь ня будзе марнаваць часу, а будзе вучыцца, як трэба жыць і шанаваць асобу чалавека і нацыі, ды і самі бацькі скарыстаюць з таго тым, што ў доўгія зімовыя вечары вучыцель падзеліцца з імі, як жывуць цяпер і як жылі даўней другія народы, і якімі мерамі дайшлі да гэтага, пачытае цікавую кніжку і інш. Няхай будзе сорам тым бацькам, якія не паклапоцяцца аб гэтым, якія не парупяцца даць сваім дзецям хоцьбы дамовай адукацыі. Няхай яны помняць, што калі сягоньня сын гэта робіць на вуліцы, то, як ўбярэцца ў сілу, пачне і ў хаце, на радасьць нашых ворагаў, з бацькамі тое самое рабіць.

Заканчываючы сваю заметку спадзяюся, што і Школьная Рада, і Беларускі Пасольскі Клюб з свайго боку памогуць нашаму народу ў яго бядзе хлапотамі аб адчыненьні беларускіх школаў.

Мяйсцовы.

Пісьмы у Рэдакцыю.

Паважаны Грамадзянін Рэдактар!

Зьмешчаная ў нумары, ад 2 Сьнежня „Змаганьня“ заметка „Вайна з беларускасьцю ў Віленскай Праваслаўнай Сэмінарыі“ не адпавядае запраўднасьці. У суботу, 1 сьнежня ў прыватнай размове з вучнямі а. Інспэктар Сэмінарыі нічога аб ліквідацыі гуртка і беларускай бібліатэкі пры іх не казаў. Аб пагражэньні рэпрэсыямі так сама ня было мовы. Што тычыцца да звальненьня вучняў-сяброў гуртка, ад платы за вучэньне, дык яны звальняюцца на роўні з другімі вучнямі сэмінарыі.

Старшыня культурна-гістарычнага гуртка беларускай моладзі пры Віл. Дух. Сэмінарыі

Кастусь Маеўскі.

Сэкрэтар. **К. Камароў**

БІБЛІЯГРАФІЯ.

„КРЫВІЧ“ месячнік літэратуры, культуры і грамадзкага жыцьця. Пад рэдакцыяй В. Ластоўскага і Дуж-Душэўскага. № 5. Лістапад 1923 г. ЗЬМЕСТ: 1) В. Ластоўскі. У гадаўшчыну Люблінскай ганьбы. Пакутнік. Зорнік. Ікар. На ўзьмежжы. З Мікеля Анджэльле (Вершы). 2) Р. Кіплінг. Мы ўсе трое адно. Пераклаў В. Л. 3) Афорызмы аб шчасьці. 4) Янка Палын. Аднабочнікі (Літэратурны нарыс). Канец. 5) Іонас Білюнас. Сьмерць Брыся. Перакл. з літоўскай мовы Г. Л. 6) Сантэры Інгман. Батрачка. Пераклаў з фінскай мовы А. Рэут. 7) Власт. Беларускія аднасловы. 8) С. Т. Таргоўля Беларусі з немцамі у XII—XV ст. 9) Юры Верашчака. Расейскія вучоныя аб Крывічах. 10) Аргус. Мова ці дыялект, народ ці племя. 11) Запіскі. Прафэсар Абіхт аб сучаснай беларускай літэратуры. — Беларускі Егерскі корпус.—Хто быў першы друкар у Маскве. — Аб найменьні „Русь“.—Каспля і Касапля.—Што такое „дунай“. — Беларуская адозва палітоўску.—Слова „друя“.—Жыровіцкая друкарня.—Ткальня „слуцкіх паясоў у Ражане“. — „Хрэст на свабоду“—Цёткі палітоўску. — Цікавая агітацыйная беларуская брашура 1860 гадоў. 12) Агляд культурнага жыцьця Беларусі. 13) Агляд прэсы. 14) С-пад Расеі. 15) С-пад Польшчы. 16) З Літвы. 17) З Латвіі. 18) Рознае. 19) Кнігі, прысланыя ў Рэдакцыю.

Вынятка з пісьма Рыўкі Мускат, якая выехала да Амэрыкі ў 3-й клясе на параходзе „Lapland“ параходнага Т-ва „Red Star Line“ (Вільня Вялікая 80) да брата Язэпа Муската ў Вільні, (Базыльянская 6, кв. 19).

„Увесь час на параходзе я чулася дужа добра і зусім здаровай. Есьці давалі пад дастаткам колькі і чаго хто хацеў. Сталаваньне складалася з розных патраваў: так напр. на сьнеданьне давалі: каву, 2 яйкі, масла, селядцы, галяндэрскі сыр, бульбу. Цукерніцы з цукрам былі растаўлены па ўсіх сталох. Усякі еў тое, што яму падабалася. На абед давалі: зупу, мяса, рыбу, кашу, кампот. Больш заставалася, чым зьядалі.

Можаш зайсьці ў кантору „Red Star Line“ і падзякаваць іх за тое, што я вельмі задаволена падарожжай. Спалі ў чатырох у аднэй каюце, пры гэтым кожны меў асобнае ложка, на якіх былі белыя сяньнікі, пакрытыя чыстымі посьцілкамі і пекнымі коўдрамі. Адным словам — чыста, апратна, ўсё як найлепш“.

Рэдактар-Выдавец **М. Шыла**.

Друкарня **Левін і Сын**, Вільня, Нямецкая 22.